

ASIA Syyteoikeuden vanhentuminen ja tuomion seuraamusperustelut**ASIAN VIREILLETULO**

Helsingin hovioikeus on kirjeellään 17.5.2017 saattanut oikeuskanslerin tietoon, että Helsingin kärjäoikeus oli 29.9.2016 antamallaan tuomiolla tuominnut toisen asian vastaajista muun ohella 6.2.2014 tehdystä lievistä petoksesta, kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta ja liikennetrikomuksesta sekä 21.2.2014 tehdystä lievästä petoksen yrityksestä vankeusrangaistukseen, vaikka tekojen syyteoikeus oli vanhentunut.

Hovioikeus oli 23.3.2017 antamallaan tuomiolla muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua. Se oli paitsi hylännyt edellä kerrotut syytteet vanhentuneina ottanut rangaistusta alentavana huomioon kärjäoikeuden huomioon ottaman Helsingin kärjäoikeuden 19.9.2016 antaman tuomion sijasta Helsingin kärjäoikeuden 22.4.2015 antaman tuomion ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuden 18.3.2016 antaman tuomion. Kärjäoikeuden tuomiosta ei käynyt ilmi, miksi se ei ollut ottanut rangaistusta alentavana huomioon mainittuja hovioikeuden huomioon ottamia tuomioita eikä hovioikeudesta hankitusta vastaajan rikosrekisterin osaotteen jäljennöksestä ilmenneitä muitakaan syyksi luettujen rikosten tekemisen jälkeen vastaajalle tuomittuja ehdottomia vankeusrangaistuksia.

SELVITYS

Asian ratkaissut Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomari on antanut menettelystään häneltä pyytämäni selvityksen. Helsingin kärjäoikeuden laamanni on antanut asiasta lausunnon.

RATKAISU

1 Rangaistuksen määrääminen syyteoikeudeltaan vanhentuneista rikoksista

1.1 Käräjäoikeuden menettely ja siitä saatu selvitys

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan rangaistusta ei saa tuomita, ellei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta. Käräjäoikeuden asiassa vastaajan syyksi lukemasta lievästä petoksesta on säädetty rangaistukseksi sakkoa (rikoslaki 36 luku 3 §), kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta (rikoslaki 23 luku 10 §) ja liikennerykkomuksesta sakkoa (tieliikennelaki 103 §). Hovioikeus on syyttäjän valituksen johdosta asiassa antamassaan tuomiossa todennut, että syytettä koskeva haaste oli annettu vastaajalle tiedoksi 2.5.2016, jolloin syyteoikeus edellä mainituista rikoksista oli jo vanhentunut.

Käräjätuomari on selvityksessään myöntänyt, että asiassa vastaajan syyksi luetuista kuudesta syytekohtasta oli syyteoikeus edellä mainittujen neljän syytekohtan osalta ollut vanhentunut. Hän on kertonut, että hän oli joutunut sijaistamaan äkillisesti sairastunutta puheenjohtajaa ja että hänellä ei siten ollut ollut mahdollisuutta valmistautua istuntoon ennalta. Kyseiset teot tunnustaneella vastaajalla oli ollut istunnossa avustaja. Istunnossa oli keskitytty kiistettyjen syytekohtien käsittelyyn. Käräjätuomari on kertomansa mukaan havaittuaan vielä samana päivänä istunnon jälkeen kyseiset syytekohdat vanhentuneiksi pyytänyt syyttäjää hakemaan asiassa muutosta.

Käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut, että käräjätuomari ei ollut asiaa ratkaistessaan noudattanut asianmukaista huolellisuutta, mutta virhe oli hovioikeuden tuomiosta ilmenevin tavoin havaittu tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädettyssä määräajassa. Kun hovioikeus oli edellä selostetuvin tavoin hylännyt kysymyksessä olevat syytekohdat, oli käräjätuomarin virhe korjaantunut. Laamanni on lisäksi todennut käräjäoikeutensa tuomarien työskentelevän vaativissa olosuhteissa ja olosuhteiden lisäksi olleen tapauksessa käräjätuomarin selvityksestä ilmenevällä tavalla poikkeukselliset.

1.2 Menettelyn arviointi

Käräjätuomari on menetellyt asiassa lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen vanhentuneista teoista.

Virantoimituksessa huolimattomuudesta tehty virhe voi olla rangaistava rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Pykälän mukaan rikosvastuu kuitenkin edellyttää, ettei teko sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat huomioon ottaen ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Tuottamuksellisten virkarikosten rangaistavuuden perusteita ja tarvetta on pohdittu virkarikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä on todettu muun ohella, ettei säännöksillä ole tarkoin määriteltävissä, milloin virkavelvollisuuden rikkomista voidaan pitää vähäisenä, ja että tämän arvioiminen jää syyttävaviranomaisen ja viime kädessä tuomioistuimen harkittavaksi (HE 58/1988 vp s. 65). Esitystä koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä on todettu, että viranomaisten tulee noudattaa tarkkaa harkintaa tuomioistuinmenettelyn käynnistämisessä tuottamuksellisten virkarikosten takia varsinkin silloin, kun on käytettävissä muitakin seuraamusmuotoja (LaVM 7/1989 vp s. 2).

OIKEUSKANSLERIN VIRASTO

Vähäisyyttä arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä muun muassa siihen, miten olennaisesti tekijä on menetellyt vastoin sitä mitä edellytetään kysymyksessä olevan viran asianmukaiselta hoitamiselta, ja missä määrin menettely on loukannut tai vaarantanut yksityistä etua. Oikeuskäytännössä on annettu merkitystä myös sille, miten vakavasti teko vaarantaa luottamusta viranomaisen toiminnan asianmukaisuuteen (esim. KKO 2001:54).

Rangaistuksen tuomitseminen teoista, joista rangaistusta lain mukaan ei voi enää seurata, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantaa merkittävästi vastaajan oikeusturvaa. Virhe on tapahtunut käräjätuomarin tehtävien ydinalueella eli lainkäyttöraikaisun tekemisessä ja se on lähtökohtaisesti luonteeltaan vakava.

Rangaistuksen tuomitseminen vanhentuneesta rikoksesta tulee oikeuskanslerinvirastossa tavallisimmin arvioitavaksi valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentissa tarkoitetussa rangaistustuomioiden tarkastustoiminnassa tehtyjen havaintojen perusteella vireille saatetuissa asioissa. Vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan käräjäoikeuden puheenjohtajan kyseisenlaista menettelyä on pidetty tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäisenä, jos virheestä ei ole aiheutunut vastaajalle haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia.

Käräjätuomarin menettelystä aiheutunut vahinko on jäänyt vähäiseksi, kun hänen virheensä on korjautunut säännönmukaisen muutoksenhaun seurauksena. Käräjätuomari on kertomansa mukaan virheensä havaittuaan myötävaikuttanut sen korjaamiseen kehottamalla syyttäjää valittamaan tuomiosta. Pidän käräjätuomarin tekoa kokonaisuutena arvioiden tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla vähäisenä. Näin ollen käräjätuomarin menettely ei arvioni mukaan täytä rikoksena rangaistavan teon tunnusmerkistöä.

2 Seuraamusratkaisun puutteellinen perusteleminen

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan rikosasiassa annettava tuomio on perusteltava. Perusteluista on lainkohdan mukaan ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu.

Rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentissa on säädetty, että jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, voidaan aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Pykälän 2 momentin mukaan tuomiossa on ilmoitettava, mikä aikaisempi tuomio tai mitkä aikaisemmat tuomiot on otettu huomioon rangaistusta pykälän mukaan mitattaessa.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2009:77 ottanut kantaa tuomioistuimen velvollisuuteen perustella rikoslain 7 luvun 6 §:ssä tarkoitettua harkintaansa. Korkeimman oikeuden ratkaistavana olleessa asiassa käräjäoikeuden ja hovioikeuden tuomioista ei ollut ilmennyt, että lainkohdassa tarkoitettu aikaisempi vankeusrangaistus olisi otettu huomioon ehdotonta vankeusrangaistusta alentavana seikkana, eikä myöskään se, mistä syystä aikaisempaa rangaistusta ei ollut otettu huomioon. Tuomioiden perusteella ei siten ollut voinut suoraan päätellä, perustuiko mainittu huomiotta jättäminen tuomioistuinten harkintaan, vai johtuiko se siitä, etteivät tuomioistuimet olleet havainneet aikaisempaa rangaistusta tai sen merkitystä. Koska käräjäoikeus ja hovioikeus olivat asiassa ottaneet rangaistusta määrätessään huomioon vastaajan aikaisemman rikollisuuden, niiden oli korkeimman oikeuden mukaan täytynyt havaita myös asiassa huomiotta jättämänsä rangaistus. Kysymystä koskevien perustelujen puuttuminen merkitsi kor-

keimman oikeuden mukaan, että kumpikin tuomioistuin oli laiminlyönyt oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n mukaisen perusteluvelvollisuutensa. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan tuomioistuimen laissa säädettyyn perustelemisselvollisuuteen toisin sanoen sisältyy se, että tuomioistuin perustelee ratkaisunsa olla ottamatta rikoslain 7 luvun 6 §:ssä säädettyin tavoin huomioon vastaajalle tuomittavaa ehdotonta vankeusrangaistusta alentavana seikkana hänelle aikaisemmin tuomittua ehdotonta vankeusrangaistusta.

Helsingin kärjäoikeuden kysymyksessä olevan tuomion perusteluista ei käy ilmi, miksi se ei ollut ottanut vastaajan rangaistusta alentavana huomioon hovioikeuden huomioon ottamia vankeusrangaistuksia eikä hovioikeudesta hankitusta vastaajan rikosrekisterin osaotteen jäljennöksestä ilmenneitä muita syyksi luettujen rikosten tekemisen jälkeen vastaajalle tuomittuja ehdottomia vankeusrangaistuksia. Kärjäjätuomari on selvityksensä asiasta todennut, että tuomiossa ei ollut asiaa perusteltu ja että myös kyseisestä virheestä hän puheenjohtajana vastaa. Kärjäjäoikeuden laamanni ei lausunnossaan ole ottanut kantaa perustelujen riittävytyteen.

Tuomion perusteluilla ja perustelemissella on monia eri tehtäviä. Perustelut toimivat muun ohella asianosaisen muutoksenhakuohjauksen ja mahdollisen valituksen laatimisen pohjana ja mahdollistavat ratkaisutoiminnan ulkoisen kontrolloitavuuden. Niillä on prosessiekonomista merkitystä muun ohella siten, että hyvin laaditut perustelut saattavat vähentää muutoksenhakuohjauksia. Perustelemissella on merkitystä myös tuomarin oman itsekontrollin kannalta, sillä perusteluja kirjoittaessaan hän joutuu pohtimaan ratkaisunsa oikeudellista kestävyttä. (Ks. HE 82/1995 vp s. 26 ja 127 ja laajemmin Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: Pro & contra. Tuomion perustelemissen keskeisiä kysymyksiä. Talentum 2003 s. 63-99). Seuraamusratkaisun avoin ja seikkaperäinen perusteleminen edistää ratkaisun kontrolloitavuuden ohella tuomarin edellä mainitun itsekontrollin toteutumista ja on siten omiaan lisäämään lainkäytön oikeusvarmuutta.

Totean kärjäoikeuden laiminlyöneen perustella aiempien ehdottomien vankeusrangaistusten huomioon ottamista koskeneen ratkaisunsa.

3 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kärjäjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut Helsingin kärjäoikeuden kärjäjätuomari on menetellyt lainvastaisesti tuomitessaan vastaajan rangaistukseen syyteoikeudeltaan vanhentuneista teoista. Hän on lisäksi laiminlyönyt perustella tekemänsä ratkaisun olla ottamatta rikoslain 7 luvun 6 §:ssä säädettyin tavoin huomioon vastaajalle tuomittavaa ehdotonta vankeusrangaistusta alentavana seikkana eräitä vastaajalle aikaisemmin tuomittuja ehdottomia vankeusrangaistuksia.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla kärjäjätuomarille huomautuksen lainvastaisesta menettelystä rangaistukseen tuomitsemisessa. Kiinnitän lisäksi hänen huomiotaan seuraamusratkaisun asianmukaiseen perustelemissen.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi käräjäoikeuden menettelystä asiassa ilmoittaneelle Helsingin hovioikeuden presidentille ja lausuntonsa siitä antaneelle Helsingin käräjäoikeuden laamannille.

Apulaisoikeuskansleri

Kimmo Hakonen

Kansliapäällikkö

Petri Martikainen

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE
POSTIOSOITE

Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN
TELEFAKSI

0295 16001
09 160 23975

E-MAIL
INTERNET

etunimi.sukunimi@okv.fi
www.okv.fi